

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap

Etiska aspekter på grishållning

Ethical aspects of pig production

Alexandra Granlund

*Uppsala
2019*

Veterinärprogrammet, examensarbete för kandidatexamen, 15 hp

Etiska aspekter på grishållning

Ethical aspects of pig production

Alexandra Granlund

Handledare: *Helena Röcklinsberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa*

Examinator: *Maria Löfgren, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap*

Omfattning: *15 hp*

Nivå och fördjupning: *Grundnivå, G2E*

Kurstitel: *Självständigt arbete i veterinärmedicin*

Kursansvarig institution: *Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap*

Kurskod: *EX0862*

Program/utbildning: *Veterinärprogrammet*

Utgivningsort: *Uppsala*

Utgivningsår: *2019*

Elektronisk publicering: *<http://stud.epsilon.slu.se>*

Nyckelord: *utilitarismen, djurrättighetsetiken, rättfärdiga, grishållning, etik, gris, kött*

Key words: *utilitarianism, animal rights theory, justify, pig production, ethics, pig, meat*

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	1
Summary	2
Inledning.....	3
Material och metoder.....	4
Litteraturoversikt.....	4
Etiska teorier.....	4
<i>Utilitarismen</i>	4
<i>Djurrättighetsetiken</i>	5
Grisens evolution och naturliga beteenden	6
Empati och självuppfattning hos gris	6
Grisproduktion.....	6
<i>Factory farming</i>	7
<i>Ekologisk grisproduktion enligt EU:s regler</i>	7
<i>Bedövning före slakt</i>	8
Diskussion	8
Litteraturförteckning	14

SAMMANFATTNING

Grisen har sedan långt tillbaka i tiden varit en viktig källa till kött för människan och än idag är griskött populär mat i stora delar av världen. Till skillnad från exempelvis får och kor, som hålls för såväl kött som ull respektive mjölk, hålls grisar med det primära syftet att förse människan med produkter från dess döda kropp. Efterfrågan på griskött idag är stor, och för att möta denna efterfrågan har grisproduktionen blivit alltmer industrialiserad.

I stora delar av världen hålls grisar under fabriksliknande förhållanden, i så kallade *factory farms*, där djurvälståndet är undermåligt. Suggorna hålls fixerade under sin livstid och slaktgrisarna hålls i kala miljöer på spaltgolv med begränsade möjligheter att utföra naturliga beteenden så som att böka och utforska.

Grisen är trots domesticeringen lik sin förfader vildsvinet *Sus scrofa* vad gäller beteendet. De är sociala och lever i grupp. Suggornas modersinstinkter är starka och grisar är nyfikna djur med stort behov av att utforska och böka. Forskning tyder på att grisar kan ha en viss grad av själv- och tidsuppfattning samt en grundläggande empatisk förmåga.

Grishållningen i världen väcker etiska frågor samt oro för grisarnas välfärd. Syftet med denna litteraturstudie är att utifrån de etiska teorierna utilitarismen och djurrättighetsetiken undersöka om det är etiskt försvarbart att hålla grisar för köttets skull.

Enligt utilitarismen är det viktigaste att maximera det allmänna goda, det vill säga maximera välfärden för alla inblandade. Här är både människors och djurs intressen lika viktiga och därmed även deras välfärd. Förmågan hos en varelse att känna lidande är det som genererar intressen hos dem och därmed rätt till moralisk hänsyn. Därmed bör även djur inkluderas i den etiska gemenskapen. Hållandet av grisar skulle enligt utilitarismen kunna rättfärdigas om djurvälståndet är god, vilket ekologisk grisproduktion kan uppfylla. Idag är grishållning i *factory farms* vanlig. Lidandet är stort i den typen av produktionssystem och är därmed inte förenligt med utilitarismens mål att maximera den allmänna välfärden och undvika lidande. Även om den ekologiska djurhållningen möjligen skulle kunna rättfärdigas utifrån ett utilitaristiskt perspektiv är bland annat bedövningsmetoden inför slakt problematisk. Idag sker bedövning inför slakt vanligtvis med koldioxid, vilket är en gas som orsakar både aversion och lidande hos grisarna.

Enligt djurrättighetsetiken har grisen ett inneboende egenvärde, rätt till sitt eget liv och rätt att uppfylla sina preferenser. Det är därmed fel att grisen används som ett verktyg för människan att uppnå sina syften. Eftersom hållandet av grisar för köttets skull inte är grisens eget mål är det svårt att rättfärdiga denna typ av djurhållning utifrån djurrättighetsetiken.

Slutsatsen blir därmed att grishållning för köttets skull inte är etiskt försvarbar, varken utifrån utilitarismen eller djurrättighetsetiken.

SUMMARY

For thousands of years pigs have been an important source of meat for humans, and pork still is popular meat around the world. In contrast to sheep and cows, who are kept for wool and milk as well as for meat, the pigs' primary purpose is to provide humans with products from their dead bodies. The request for pork is vast and in order to meet this demand pig production has become highly industrialized.

In many parts of the world pigs are kept under factory like conditions, where animal welfare standards are questionable. Sows are kept in small boxes their whole lives, where their movements are seriously restricted, and finishing pigs are kept in barren environments without possibilities to perform natural behaviours such as rooting and exploring.

Pigs originate from the wild boar *Sus scrofa* and in spite of domestication, they still have their ancestors' repertoire of behaviours. Pigs are social animals living in groups, the sow has a strong maternal instinct and pigs have a great need to explore and root. There is some evidence suggesting that pigs have a basic capacity to show empathy and also possess some ability of time-perception and self-estimation.

Pig production causes ethical concern as well as concern for pig welfare. The aim of this literature study is to examine whether pig keeping for meat production is justifiable from the viewpoints of the ethical theories utilitarianism and the animal rights theory.

According to utilitarianism the most important aspect is to maximize the common good. The interest of humans as well as animals are here of equal value and therefore also their welfare. The ability to suffer generates interests and therefore right to moral consideration. Accordingly animals should also be included in the ethical community. Keeping pigs for meat production could be justified from this theory if animal welfare is satisfactory, which organic pig production reasonably meet. But most pigs today are kept in *factory farms*, where they live under conditions that cause suffering. This kind of pig keeping is therefore not compatible with the view of utilitarianism, where the aim is to maximize the common good. Even if organic pig production could be justified according to utilitarianism, stunning of pigs is most often carried out with carbon dioxide, which is a gas causing aversion and suffering in pigs. It is therefore difficult from the view of utilitarianism to justify pig production with the purpose of providing humans with meat.

According to the theory of animal rights the pig has an inherent value, right to its own life and the right to fulfil its own preferences. It is therefore wrong to use pigs as means to meet human ends. Keeping pigs for the sake of meat is not the pig's goal and therefore it is difficult to justify this kind of animal keeping from to the theory of animal rights view.

In conclusion, keeping pigs for meat is not justifiable, neither from the viewpoint of the animal rights theory nor from that of utilitarianism.

INLEDNING

Syfte

Syftet med litteraturstudien är att undersöka om det är etiskt försvarbart att hålla grisar för köttets skull utifrån de etiska teorierna utilitarismen och djurrättighetsetiken.

Frågeställningar

Vilka slutsatser kan dras utifrån utilitarismen respektive djurrättighetsetiken avseende hållandet av djur för köttets skull? Påverkar typen av djurhållning slutsatserna som kan dras utifrån de etiska teorierna angående hållandet av djur för köttets skull? Vilka argument är vanliga för att rättfärdiga hållandet av djur för köttet? Är argumenten hållbara utifrån de etiska teorierna?

Bakgrund

Grisens och människans gemensamma historia sträcker sig långt tillbaka i tiden. Redan för tusentals år sedan började grisen uppskattas för köttet (Jensen, 2012). Än idag är griskött populär mat i stora delar av världen (Jensen, 2012), men i vissa kulturer förtärs inte griskött på grund av religiösa skäl (Just *et al.*, 2007). För att möta den stora efterfrågan på griskött har grisproduktionen blivit mer och mer industrialiserad (Lara de la Casa, 2017).

Dagens grishållning väcker etiska frågeställningar samt oro för djurvälståndet (Lara de la Casa, 2017). Djurvälstånd kan enligt Lund & Algers (2004) definieras som djurets möjligheter till ett naturligt liv, samt dess egen upplevelse av sin situation. Vid god välfärd upplever djuret glädje och välmående samt slipper smärta och lidande. Djurets biologiska funktioner inbegrips också i denna definition av välfärdsbegreppet. Hit räknas bland annat hälsa och fortplantning (Lund & Algers, 2004). Lidande är en ångestfylld och obehaglig upplevelse som i hög grad påverkar individen psykiskt i negativ bemärkelse (Bueno-Gómez, 2017). Trots detta hålls miljontals grisar i stora delar av världen, i *factory farms* under förhållanden som orsakar frustration och lidande (Lara de la Casa, 2017). Slaktgrisarna hålls i kala miljöer inomhus och suggorna som hålls för produktion av griskulningar är fixerade i princip under hela sin livstid utan att kunna vända sig (Sørensen *et al.*, 2006; Johnson *et al.*, 2001).

Enligt Alvaro (2017) har moralfilosofer kritiserat den intensiva djuruppfödningen som orsakar lidande för ett stort antal djur. Problemen relaterade till intensiv djuruppfödning för köttets skull är bland de mest uppmärksammade etiska frågorna i modern tid. Enligt utilitarismen är denna typ av djuruppfödning omoralisk eftersom den inte bidrar till maximering av den allmänna välfärden. Enligt djurrättighetsetiken är det omoraliskt eftersom djur anses ha rättigheter och att människan har skyldigheter gentemot djuren (Alvaro, 2017). Dessa etiska teorier kommer att utgöra grunden i diskussionen och förväntas tillföra intressanta perspektiv.

Grisen valdes för denna litteraturstudie då den inte förser människan med något annat än produkter från sin döda kropp, till skillnad från exempelvis kor och får som förutom kött även förser människan med mjölk och ull. Grisens öde är en förtidig död och det primära syftet med att människan håller grisen är för köttets skull (Mills, 2000). Grisen är dessutom intressant, då

den trots likheter med hunden avseende kognitiva förmågor tilldelas lägre moraliskt status (Piazza & Loughan, 2016). Beträffande grisens intelligens, är den likvärdig om inte överlägsen hundens, vilket gör skillnaden i behandling av arterna märklig. I västvärlden tilldelas hunden moraliskt relevanta egenskaper och människor här förskräcks över förtäring av hund i exempelvis Kina. I den egna kulturen förnekas däremot grisen dessa egenskaper och förtäring av fläskkött ifrågasätts inte. Kulturella skillnader och synsätt medför inkonsekvent behandling av arter med likartade egenskaper och förmågor (Piazza & Loughan, 2016).

MATERIAL OCH METODER

Litteratur till uppsatsen söktes via databaserna Web of Science, Scopus och Google Scholar. Vanliga sökord som använts är till exempel: (factory farming OR industrialised) AND (justifying) AND (pig OR swine) AND (production) AND (housing conditions) AND (welfare). Fakta om djurhållning har även tagits från Jordbruksverkets hemsida. Information om de etiska teorierna kommer främst från böcker lånade vid SLUs bibliotek i Ultuna eller från artiklar via någon av ovan nämnda databaser.

LITTERATURÖVERSIKT

Etiska teorier

Utilitarismen

Enligt utilitarismen är det endast en handlings konsekvenser som är intressanta att värdera och inte handlingen i sig. Handlingarna ska inte fokusera på individens bästa utan på maximerandet av det allmänna goda. Det allmänna goda innebär att det sammanlagda välbefinnandet hos alla kännande varelser blir så stort som möjligt, eller mer enkelt uttryckt då den allmänna välfärden maximeras (Röcklinsberg *et al.*, 2017).

Jeremy Bentham (1748-832), en av utilitarismens grundare, föreslog två principer som ska styra moraliska handlingar. Den ena är jämlikhetsprincipen där allas intressen är lika viktiga och det därmed inte finns någon moralisk grund att påstå att den egna välfärden är viktigare än någon annans (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Enligt Bentham är förmågan att känna lidande, nöje och glädje det som ger en varelse rätt till moralisk hänsyn. Hit ska därför även djur räknas (Singer, 2002a). Djurens välfärd är därmed av lika stort värde som människans beträffande maximerandet av det allmänna goda och därför bör även djur inkluderas i den etiska gemenskapen. Enligt Benthams andra princip är det rimligt att offra välfärden för vissa individer om det kan leda till en ökning av den totala välfärden. Detta kan uttryckas som att ”ändamålen helgar medlen” (Röcklinsberg *et al.*, 2017).

Förmågan att känna lidande är enligt Singer (2002a) den avgörande faktorn för huruvida en varelse ska tilldelas likvärdig hänsyn eller ej. Djurens förmåga att känna lidande genererar ett intresse hos dem att undvika lidandet, vilket medför att djur förtjänar moralisk hänsyn (Singer, 2002a). Att skilja på djurs och människors etiska betydelse endast beroende på arttillhörighet

är likvärdigt med exempelvis rasism, eftersom art är etiskt irrelevant (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Detta medför dock inte att djur och människor ska behandlas identiskt, snarare att deras intressen ska tilldelas lika hänsyn (Singer, 2002a). Relevant för en individ är att dess preferenser uppfylls. Vid beräkning av hur välfärden ska maximeras är det därför eftersträvansvärt att tillfredsställa så många preferenser som möjligt. Välfärden som följer efter att preferenserna uppfylls kommer dock variera beroende på hur viktig preferensen är för individen (Röcklinsberg *et al.*, 2017).

Djurrättighetsetiken

Idén att djur kan ha moraliska rättigheter på liknande sätt som människor har vuxit fram ur deontologisk etik. Immanuel Kant (1724-1804) är den mest berömde filosofen samt grundaren av den deontologiska etiken, även om han ansåg att endast människor förtjänar direkt moralisk hänsyn. Enligt Kant har alla rationella varelser med förmågan att förstå moraliska åtaganden ett inneboende värde som förunnar dem rättigheter så som frihet, jämlikhet och självständighet (Röcklinsberg *et al.*, 2017).

Filosofen Tom Regan (1938-2017) är den mest inflytelserika djurrättighetsetikern. Han ansåg att alla djur som är "livsobjekt" har moraliska rättigheter. Här ingår levande varelser som har preferenser, det vill säga har ett intresse för vad som kan komma att ske med dem (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Till dessa preferenser räknar Regan (1975) bland annat att en individ har önskningar, mål och övertygelser. Även djur har dessa preferenser samt kan känna glädje, sorg, lidande och nöje, vilket innebär att de liksom människor ska betraktas som "livsobjekt" och innehavare av ett inneboende egenvärde (Regan, 1986). Enligt detta resonemang ska djur behandlas med respekt och få möjlighet till att uppfylla sina egna mål och inte användas som medel av människan för att uppfylla slutmål irrelevanta för djuret självt (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Endast när människan kan nå ett slutmål utan att påverka djurets försök att uppnå sitt slutmål har djuret behandlats med respekt. Enligt Regan (1986) borde hållandet av produktionsdjur helt fasas ut, vilket av vissa anses oacceptabelt. Därför har mer moderata versioner av djurrättighetsetik utvecklats, där en version har tagit hjälp av "de fem friheterna". Redan innan Regans djurrättighetsetik existerade "de fem friheterna", vilka har vuxit fram ur kritiken mot hållandet av produktionsdjur (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Definition av "de fem friheterna" enligt Lund & Algiers (2004):

1. Frihet från svält, törst och felnäring
2. Frihet från onormal kyla och värme
3. Frihet från fruktan och stress
4. Frihet från skador och sjukdom
5. Frihet att ha ett normalt beteende

Enligt Regans synsätt saknas dock två självklara friheter på denna lista, nämligen friheten att agera utifrån sina egna preferenser samt friheten att inte dödas för ett slutmål som inte är ens eget (Röcklinsberg *et al.*, 2017).

Grisens evolution och naturliga beteenden

Grisen domesticerades för cirka 9000 år sedan och härstammar från vildsvinet *Sus scrofa*. Domesticeringen har under lång tid fokuserat på selektion för grisar med hög fertilitet, stort foderintag, snabb tillväxt samt effektiv omvandling av högenergifoder till kött (Spinka, 2009).

Domesticerade suggor har kvar ett starkt modersbeteende i likhet med vildsvinen, vad gäller bobyggnad och omhändertagande av griskultingarna (Gustafsson *et al.*, 1999). Dräktiga produktionssuggor som släpps i det vilda bygger bo inför grisning genom att böka upp en grop i jorden där de samlar grenar och gräs, precis som vildsvin (Jensen, 1986). Grisar är sociala djur och i det vilda lever suggor i grupp tillsammans med sina kultingar i en stabil hierarki (Turner *et al.*, 2001). Grisar i det vilda tillbringar en stor del av dagen med att undersöka sin omgivning i jakt på föda genom att böka, lukta, bita och tugga. Grisens behov av att böka är stort och oförändrat trots domesticeringen (Studnitz *et al.*, 2007).

Empati och självuppfattning hos gris

Empati kan definieras som förmågan att påverkas av och dela en annan individs känsloläge. Det innebär även förmågan att känna igen sig och sätta sig in i andras perspektiv, vilket anses vara en nödvändig egenskap för att knyta vänskapsband och kommunicera inom en grupp. Vid beteendestudier har man funnit att när en gris bevittnar en annan gris som befinner sig i ett visst känslotillstånd uppstår liknande känsloläge hos den iakttagande grisen. Detta kan tyda på att grisar har förmågan att känna grundläggande empati (Reimert *et al.*, 2015).

Självmedvetenhet är en del i kognitionen och har med självuppfattning att göra, både i fysisk och mental mening (Marino & Colvin, 2015). Spegel kan användas för att avgöra huruvida ett djur har någon grad av självmedvetenhet (Broom *et al.*, 2009). Det har visat sig att grisar kan använda speglar för att lokalisera foder som endast syns i spegeln och dessutom är gömt bakom solida föremål. För att kunna använda informationen från spegeln måste grisen observera detaljer i sin omgivning, memorera dessa samt sina egna handlingar och därefter koppla ihop sambandet mellan observerade och ihågkomna detaljer för att sedan agera utifrån dessa. Att grisar kan hitta foder som endast är synligt i spegeln men i verkligheten är gömt, tyder på att de har en viss grad av självuppfattning (Broom *et al.*, 2009).

Andra beteendestudier relaterade till födosök tyder på att grisar kan prioritera viktiga minnen och komma ihåg specifika händelser (Marino & Colvin, 2015). Mer forskning behövs avseende grisens förmåga till tidsuppfattning, men studier har visat att de kan förutse huruvida en kommande händelse är positiv eller negativ. Detta kan innebära att grisar har en viss form av tidsuppfattning (Marino & Colvin, 2015).

Grisproduktion

Nedan presenteras två vitt skilda djurhållningsformer inom dagens grisproduktion, men däremellan finns olika varianter som lutar åt någon av djurhållningsformerna.

Factory farming

Begreppet *factory farming* kommer ur den kostnadseffektivisering och ökade produktionshastighet som skett inom lantbruket under de senaste femtio åren. Grishållningen kan här liknas vid en fabrik där varor tillverkas effektivt till låga priser (Singer, 2002a). Denna djurhållning är spridd i stora delar av världen, men förekommer ej i Sverige (Jensen, 2012) och inom EU skall dräktiga suggor vara lösgående och får ej hållas på mycket begränsade utrymmen (EG 2008/120, 2008).

Gyltor i *factory farms* kan hållas i grupp fram till betäckning, men vid dräktighet flyttas de till *gestation crates*, vilket är en typ av fixering där de endast kan ligga och stå men inte utföra några andra rörelser (Sveriges Grisföretagare, 2009). Suggor hålls under digivningsperioden fixerade likt gyltorna då detta anses reducera antalet ihjälklämda kulingar och därmed öka antalet avvanda grisar (Johnson *et al.*, 2001). Enligt Johnson *et al.* (2001) påverkas saggans välfärd däremot negativt, då hon inte kan ändra position, får liggsår samt utvecklar onormala beteenden som röbitning och tomtuggning.

Griskulingarna avvänjs vid tidigast tjuugoåttio dagar i EU men redan vid två veckors ålder i Nordamerika (Sørensen *et al.*, 2006). Tidig avvänjning gör att saggan kommer i brunst snabbare och på så sätt kan få fler griskulingar per år (Li, 2017). För griskulingarna innebär avvänjningen stress, då separation från modern sker samtidigt som en ny diet introduceras och de dessutom blandas med nya grisar. Det är vanligt att griskulingarna får diarré, vilket förebyggs genom antibiotika i fodret, som även bidrar till ökad tillväxt (Li, 2017). Hos tidigt avvanda griskulingar är förekomsten av bukmassage högre, vilket anses vara ett onormalt beteende som kan bero på förlust av maternell omsorg och digivning (Straw & Bartlett, 2000).

De avvanda grisarna som så småningom ska slaktas hålls i grupper med upp till hundra djur i samma box, på spaltgolv och vanligtvis utan tillgång till strö. Spaltgolvet underlättar utgödsling, genom att avföring och urin trampas ner (Sørensen *et al.*, 2006). Det är vanligt att okända grisar blandas med varandra, vilket ofta leder till aggression och därmed påverkar djurvälståndet negativt (Turner *et al.*, 2001). Galtkulingarna kastreras, vanligtvis utan bedövning (Sutherland *et al.*, 2012) och rutinmässig svanskupering utförs i många länder (Sutherland & Tucker, 2011). Svanskuperingens syfte är att förhindra svansbitning, vilket är ett omriktat beteende där grisarna biter på varandras svansar. Svansbitning kan ha olika orsaker, exempelvis frustration över att inte kunna utföra beteenden som att böka och utforska, vilka begränsas i *factory farms* (Sutherland & Tucker, 2011).

Ekologisk grisproduktion enligt EU:s regler

Inom den ekologiska grishållningen enligt EU:s regler får inte grisarna hållas bundna eller fixerade (Jordbruksverket, 2018). Grisarna ska få utlopp för sina naturliga behov, ha gott om plats, och det ska finnas en torr, ren och bekväm viloplats bestående av helt golv med lämpligt strömaterial. Suggor måste hållas i grupp, med undantag för sista veckan innan beräknad grisning och under digivningsperioden (Jordbruksverket, 2018).

Ekologiska grisar ska under hela året ha möjlighet till utevistelse, där de kan böka och röra sig fritt (Jordbruksverket, 2018). Detta gäller även saggor och kulingar som ofta hålls på bete fram till avvänjning, vilket sker när kulingarna är sex till åtta veckor gamla. Då flyttas de antingen

till annat bete eller stall med tillgång till rasthage utomhus (Sørensen *et al.*, 2006). Enligt Jordbruksverket (2018) bör ekologiska grisar sommartid kunna gyttebad eller svalka sig på annat sätt, om inte byggnaderna ger adekvat skydd mot värme och sol.

Det finns även andra regelverk, exempelvis KRAV, med regler utöver EU:s för att främja en god djurvälstånd (KRAV, 2019). Problem förekommer givetvis även inom den ekologiska grishållningen och verkligheten överensstämmer inte alltid med EU:s regler. Exempelvis är parasitförekomsten högre än för grisar som hålls inomhus. Även risken för ledproblem är större, då ledbelastningen i ekologisk produktion är högre på grund av att djuren är ute och bökar (Bonde & Sørensen, 2004).

Bedövning före slakt

Bedövning av gris inför slakt sker idag huvudsakligen med koldioxid, vilket är en vävnadsretande gas som grisarna känner aversion mot och som orsakar både lidande och smärta (Mota – Rojas *et al.*, 2012). Det finns andra alternativ, exempelvis argon, vilket har visat sig vara bättre för grisarnas välfärd men det används ej då det är svårt och dyrt att framställa (Dalmau *et al.*, 2010).

DISKUSSION

I diskussionen kommer vanliga argument avseende rättfärdigande av djurhållning för köttets skull tas upp och diskuteras utifrån utilitarismen respektive djurrättighetsetiken. Vissa argument som saknar substans tas ej upp, exempelvis att inkomst för grisproducenten rättfärdigar grishållning för köttets skull. Vore detta hållbart skulle alla former av inkomstrelaterade verksamheter vara etiskt försvarbara, exempelvis häleri och bordellverksamhet. Klimataspekten tas heller ej upp liksom att lantbruksdjur ger öppna landskap. Grisar står för en betydligt lägre del av växthusutsläpp än idisslare (Livsmedelverket, 2018) och är dessutom inte betesdjur.

Speciesism

Argumentet att det egna intresset har större betydelse baserat på att man tillhör den mänskliga arten kallas speciesism. Man låter bli att beakta intressen hos kännande varelser av andra arter endast baserat på att de inte tillhör människans art (Singer, 2002a). Människan anser sig vara överlägsen djuren beträffande intelligens och komplex språkförmåga. Dessutom uppfattar hon sin självmedvetenhet vara överlägsen djurens. Dessa faktorer används för att skilja människan från övriga djur och därmed göra henne moraliskt överlägsen (Hooley & Nobis, 2015). Enligt Singer (2002a) är de flesta människor speciesister. De låter andra djurs intressen offras för att främja sina egna. Det är enligt speciesismen legitimt att värdera människans smärta och lidande högre än djurens, enbart baserat på att de inte tillhör människans art (Singer, 2002a). Att västvärlden gör skillnad på gris och hund, som uppvisar stora likheter kan också ses som en typ av speciesism, där hunden tillskrivs unik moralisk status enbart i egenskap av att den är hund (Piazza & Loughan, 2016).

Enligt utilitarismen är detta synsätt ej hållbart, eftersom alla som kan uppleva lidande bör tilldelas likvärdig hänsyn (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Att rättfärdiga hållandet av grisar för köttets skull baserat på speciesism är jämförbart med exempelvis rasism menar Singer (2002a). Ett exempel är slaveriet och slavhandlarnas likgiltighet inför slavarnas intressen, om de ens ansågs ha intressen. Människan anser att hennes intressen är av större betydelse eftersom hon utgår från sitt perspektiv och därmed är partisk. Det är därför omöjligt att säga att det egna mänskliga intresset är av större betydelse än grisens (Singer, 2002a).

Att endast människor innehar rätt till liv just på grund av att de är människor saknar grund utifrån djurrättighetsetiken menar Regan (1975). Människan grundar ofta detta påstående på att endast hon har egenskaper som förnuft eller möjligheten att göra fria val. Därmed skulle endast människan ha rätt till sitt liv (Regan, 1975). Resonemanget är svårt att försvara utifrån djurrättighetsetiken, eftersom även vissa människor saknar dessa förmågor (Singer, 2002a). Djuren liksom människorna har ett inneboende egenvärde och därmed rätt till respekt och eget liv. Människan har därför inte rätt att behandla djuren som medel endast på grund av att hon är människa (Regan, 1975).

Marginalfall

”Marginalfall” är de människor som saknar förmåga till moraliskt resonemang. Hit räknas bland annat nyfödda, de komatösa samt vissa typer av mentala funktionshinder. Vissa menar att det dessa människor ännu inte utvecklat eller förlorat är något djur aldrig har haft, vilket gör att de ändå inte utesluts ur den moraliska gemenskapen. Djur är inte medlemmar i den moraliska gemenskapen enligt detta resonemang. De har ej förmågan till moralisk reflektion och därför räknas ej deras intressen lika högt som människans (Norcross, 2004). Detta resonemang godtas inte av dem som inte godtar speciesismen. Därmed accepteras det inte ur ett utilitaristiskt eller djurrättighetsetiskt perspektiv (Singer, 2002a; Regan, 1986).

Kött är nödvändigt för hälsan och eftersom djur dödar djur kan människan också göra det

Enligt Livsmedelverkets (2019a) kostrekommendationer kan det vara skadligt för hälsan att äta rött kött, då det ökar risken för cancer. Trots det menar många att kött är en nödvändig del i människans kost (Piazza *et al.*, 2015) för att få i sig tillräckligt med näringsämnen, som exempelvis protein och järn (Livsmedelsverket, 2019a). Enligt Livsmedelverket (2019b) kan dock vegetarisk mat täcka behovet av samtliga näringsämnen människan behöver och medför dessutom flera hälsofördelar. Risken för högt blodtryck, olika cancerformer samt hjärt- och kärlsjukdomar minskar med vegetarisk kost (Livsmedelsverket, 2019b).

Utifrån utilitarismen väger inte nöjet människan upplever av att äta kött tyngre än lidandet djuren får utstå, eftersom den skadliga hälsoaspekten köttet har på den mänskliga hälsan i sig bidrar till att minska den allmänna välfärden (Singer, 2002a). Att människan kan döda djur eftersom andra djur dödar djur är inte heller ett hållbart resonemang utifrån utilitarismen. Människan kan överleva utan kött, medan djuren som äter kött annars skulle svälta ihjäl, med några få undantag. I och med att djur inte är moraliska agenter med ansvar för sina handlingar, rättfärdigar inte det faktum att djur äter djur att människan kan göra detsamma (Singer, 2002a).

Enligt djurrättighetsetiken har både djur och människor ett inneboende egenvärde. Det faktum att människan får ut något positivt av att grisar dödas för köttets skull är inte etiskt relevant, ej heller att människan skulle kunna döda djur eftersom andra djur dödar djur. Grisens rätt till respekt för sitt egenvärde liksom dess rätt att inte dödas för människans skull respekteras inte i dessa fall (Regan, 1975).

Djur har lägre intelligens än människor

Argumentet att människan är intelligentare och därmed skulle ha rätt att hålla djur för köttets skull är ohållbart enligt både utilitarismen och djurrättighetsetiken. Genom detta argument skulle inte bara hållandet av grisar för slakt rättfärdigas, utan även utnyttjande och användning av vissa människor, de så kallade ”marginalfallen” (Singer, 2002a).

Utifrån utilitarismen är dock intelligens inte intressant, eftersom det som avgör ens rätt till lika hänsyn baseras på om man har intressen och kan lida (Röcklinsberg *et al.*, 2017). Att lägga till andra faktorer, så som intelligens, är godtyckligt enligt Singer (2002a). Man skulle då lika gärna kunna lägga till hudfärg som ett kriterium.

Ur Regans (1986) djurrättighetsperspektiv är det inte hållbart att rättfärdiga dödandet av djur baserat på människans överlägsna intelligens. Både människor och djur betraktas som ”livsobjekt” och har därmed rätt till inneboende egenvärde samt rätt att inte dödas för någon annans syften. Att djuren påstås ha lägre intelligens än människan gör inte att människans intressen har företräde. Resonemanget skulle i så fall även innebära att ”marginalfallen” saknar inneboende egenvärde. Men så är ju inte fallet, eftersom dessa människor trots lägre intelligens betraktas som innehavare av egenvärde (Regan, 1986). Enligt detta resonemang kan man heller ej förneka djuren egenvärde eftersom de också är ”livsobjekt” och därmed har rätt att leva och inte dödas för människans skull (Regan, 1975).

Djur saknar självuppfattning

Enligt vissa uppfattningar anses djur som hålls för livsmedelsproduktion sakna självuppfattning och leva i nuet, vilket medför att det inte är fel att slakta dem (Jensen, 2012).

Genom att slakta en gris som lever med god välfärd minskar den allmänna välfärden, vilket i sig går emot utilitarismen, men ingen personlig skada åsamkas de djur som påstås sakna självuppfattning (Singer, 2002b). För icke självmedvetna djur avstannar endast dess upplevelser, men djuret i sig går inte miste om en framtid som det kunde ha haft genom att slaktas, eftersom djur saknar den tankeförmågan. De lever i nuet, och genom att slakta dessa djur lämnas plats för fler djur som kan leva ett bra liv och bidra till att maximera den allmänna välfärden. Självmedvetna varelser däremot har ett intresse av att fortsätta leva, vilket gör att det ej går att rättfärdiga dödandet av dem (Singer, 2002b).

Sker slakten helt smärtfritt, utan lidande och det förutsätts att djuret samtidigt inte är medvetet om att de går miste om en framtid, samt att dödandet möjliggör existensen av en ny lycklig gris, går det att rättfärdiga hållandet av grisar för köttets skull utifrån utilitarismen (Singer, 2002b). Bedövning inför slakt av gris är dock en upplevelse av både lidande och smärta, då koldioxid som vanligen används är vävnadsretande och orsakar aversion samt stress (Mota – Rojas *et al.*,

2012). Enligt Singer (2002a) är det lidandeförmågan som gör att en varelse har intressen och därmed rätt till likvärdig hänsyn. Sammanfattningsvis är det därför enligt denna argumentation svårt att rättfärdiga slakt som orsakar lidande för grisen, eftersom utilitarismens synsätt att maximera den allmänna välfärden inte uppfylls. Dessutom tas inte heller hänsyn till att det ligger i grisens intresse att undvika lidande.

Om djur påstås sakna självuppfattning menar Regan (1975) att detsamma även gäller ”marginalfallen”. Självuppfattning är heller inte intressant utifrån djurrättighetsetiken. Eftersom både människor och djur har preferenser, har de intressen för vad som kommer att ske med dem och därmed rätt till inneboende egenvärde och att inte dödas för någon annans skull (Regan, 1975; Regan, 1986).

Det finns studier som visat att grisar har en viss grad av självmedvetenhet samt kan förutse huruvida en kommande händelse är positiv eller negativ, vilket kan innebära att de har en viss form av tidsuppfattning (Broom *et al.*, 2009; Marino & Colvin, 2015). Baserat på detta är det svårt att påstå att grisar inte har någon uppfattning om sin fortsatta existens, vilket i sig gör det svårt att, utifrån detta argument, rättfärdiga hållandet av grisar för köttets skull.

Utilitarismen respektive djurrättighetsetikens syn på god djurhållning

Enligt utilitarismen ska det allmänna goda maximeras och djurs intressen ska visas motsvarande hänsyn som människans (Singer, 2002a). Förmågan att uppleva lidande är en nödvändig förutsättning för att en varelse ska ha intressen, där individens mest grundläggande intresse är att undvika lidande (Singer, 2002a). På *factory farms* är välfärden inte god enligt Lund och Algers (2004) definition och djuren utsätts för lidande (Singer, 2002a), vilket gör det svårt att utifrån utilitarismen rättfärdiga hållandet av djur för köttets skull i dessa produktionsmiljöer. Däremot skulle grishållning för köttets skull där djurvälfärden är god eventuellt kunna rättfärdigas, eftersom den totala välfärden maximeras då många grisar lever ett bra liv (Singer, 2002a). God djurvälfärd kan utmärkas av att grisarna får utlopp för naturliga beteenden, hanterar sin omgivning utan svårigheter, är fysiskt friska samt har positiva upplevelser (Lund & Algers, 2004). Slakten i sig kan dock vara problematisk (Singer, 2002b), eftersom bland annat bedövning med koldioxid orsakar lidande hos grisarna (Mota – Rojas *et al.*, 2012).

Enligt djurrättighetsetiken är problemet att människan ser djuren som sina resurser, att de finns här för henne att ätas och utnyttjas. Det räcker inte enligt Regan (1986) att se till att djuren människan håller för sina egna syften har det bättre, exempelvis att ”de fem friheterna uppfylls”, utan problemet är att människan håller dem överhuvudtaget för ett syfte som inte är djurens eget. Lite mer strö, utrymme och sällskap eliminerar inte det basala felet som finns knutet till att djuren behandlas som resurser för människan. För att rätta till det fundamentala felet med människans behandling av produktionsdjuren krävs det mer än att de hålls på ett humanare sätt. Enligt djurrättighetsetiken borde hela den kommersiella grishållningen fasas ut. Inte ens en djurhållning med god djurvälfärd kan rättfärdigas (Regan, 1986).

Utilitarismens respektive djurrättighetsetikens syn på dödandet av djur för köttet

Utilitarismen har olika synsätt vad gäller åsikten om huruvida det går att rättfärdiga dödandet av djur för köttets skull. Det första är det existensfokuserande synsättet, vilket innebär att dödandet av varelser vars kommande liv sannolikt skulle innehålla mer glädje och välmående än smärta och lidande är fel. Om djuret går miste om fortsatt liv i välmående genom att slaktas är dödandet för köttets skull fel. Grisens fortsatta liv med god djurvälstånd väger då tyngre än nyttan människan har av köttätande, vilket är en kortvarig nytta jämfört med flera månader eller år som en välmående gris naturligt skulle leva. Här behöver balansen mellan nyttan för den mänskliga gommen respektive livslängden för en välmående gris vägas mot varandra vid valet av det alternativ som maximerar den allmänna välfärden (Singer, 2002b).

Det totala synsättet är ett annat utilitaristiskt perspektiv Singer (2002b) tar upp avseende rättfärdigandet av dödande för köttets skull. Enligt detta synsätt är djur utbytbara. En varelses värde utgörs av dess förmåga till värdefulla upplevelser, exempelvis välbehag. De som förtär kött bidrar till slakt av djuret och därmed även till djurets förlust av fortsatta upplevelser av välbehag. Förlusten av djur som slaktas uppvägs dock av fördelen detta innebär för nästa djur som föds och kan uppleva välbehag. Synsättet rättfärdigar dock endast djurhållning med god djurvälstånd och inte djurhållning där djur lider, är stressade, eller uppvisar onormala beteenden (Singer, 2002b), så som i *factory farms* (Johnson *et al.*, 2001; Singer, 2002a; Li, 2017).

Enligt djurrättighetsetiken är det fel att döda djur för köttets skull eftersom djur inte har mindre rätt till liv än människor (Regan, 1986). Djuren saknar förvisso förmågor människan har, som att läsa eller lösa matematiska problem, men enligt djurrättighetsetiken stämmer detta även in på flera människor, exempelvis "marginalfallen". Det är därmed självklart att det är likheterna mellan människor och inte skillnaderna som betyder mest. Den viktigaste och mest grundläggande likheten är att de är "livsobjekt" med inneboende egenvärde. Människans känslor, preferenser och uppfattningar samt föreställningar om den fortsatta existensen är alla dimensioner av livet, vilka påverkar individens upplevelse av livskvalitet. Detsamma gäller för produktionsdjuren. Grisen som föds för att bli kött ska också ses som "livsobjekt", med förmåga till upplevelser och inneboende egenvärde (Regan, 1986).

Slutsats

Enligt utilitarismen skulle hållandet av grisar för köttets skull teoretiskt kunna rättfärdigas vid god djurvälstånd. Ekologisk grishållning har förutsättningar att uppfylla en god djurvälstånd, men grisar i stora delar av världen hålls i *factory farms*, vilket inte är fritt från lidande. Dessutom orsakar koldioxid, vilken är den vanligaste bedövningsmetoden inför slakt idag, lidande för grisen. Skonsammare metoder, exempelvis argon, används ej på grund av för hög kostnad. Sammantaget innebär det att målet att maximera det allmänna goda ej uppfylls. Hänsynstagande gentemot individer med förmåga att uppleva lidande, och som därmed har intressen, uppfylls inte heller.

Enligt djurrättighetsetiken är det svårt att rättfärdiga grishållning för köttets skull, eftersom det går emot grisens rätt till respekt för sitt egenvärde och att inte användas som ett instrument för att nå ett slutmål irrelevant för grisen själv. Inte ens en djurhållning med god djurvälstånd är

rimlig enligt djurrättighetsetiken, eftersom grisens egenvärde inte respekteras så länge den hålls för köttets skull.

Sammanfattningsvis är det svårt att se att grishållning för köttets skull är etiskt försvarbart utifrån såväl utilitarismen som djurrättighetsetiken. Forskning har visat att grisar har en grundläggande empatisk förmåga samt någon form av tidsuppfattning. Det vore intressant till exempel med jämförande studier mellan gris och hund inom dessa områden. Ökad kunskap skulle förhoppningsvis kunna leda till en förändrad syn på grisen som kännande varelse med ett egenvärde och förtjänt av en högre moralisk status, liknande den hunden har.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Alvaro, C. (2017). Ethical Veganism, Virtue, and Greatness of the Soul. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*. 30. 765-781.
- Bonde, M. & Sørensen, J. T. (2004). Herd health management in organic pig production using a quality assurance system based on Hazard Analysis and Critical Control Points. *NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences*. 52. 133-143
- Broom, D. M., Sena, H. & Moynihan, K. L. (2009). Pigs learn what a mirror image represents and use it to obtain information. *Animal Behaviour*. 78. 1037-1041.
- Bueno-Gómez, N. (2017). Conceptualizing suffering and pain. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*. 12. 1-11.
- Dalmau, A., Llonch, P., Rodriguez, P., Ruiz-de-la -Torre, J. L., Manteca, X. & Velarde, A. (2010). Stunning of pigs with different gas mixtures: Gas stability. *Animal Welfare*. 19. 315-323.
- EG 2008/120. (2008). *Rådets direktiv 2008/120/EG av den 18 december 2008 om fastställande av lägsta djurskyddskrav vid svinhållning* [online]. L 47/5. Europeiska unionens officiella tidning. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0120&from=SV> [2019-03-13]
- Gustafsson, M., Jensen, P., de Jonge, F. H., Illman, G. & Spinka, M. (1999). Maternal behaviour of domestic sows and crosses between domestic sows and wild boar. *Applied Animal Behaviour Science*. 65. 29-42.
- Hooley, D. & Nobis, N. (2015). A Moral Argument for Veganism. I: Chignell, A., Cuneo, T. & Halteman, M. C. (red), *Philosophy Comes to Dinner: Arguments About the Ethics of Eating*. Abingdon-on-Thames, UK: Routledge. Tillgänglig: https://animalstudiesrepository.org/acwp_aafhh/6/ [2019-03-17]
- Jensen, P. (1986). Observations on the maternal behaviour of free-ranging domestic pigs. *Applied Animal Behaviour Science*. 16. 131-142
- Jensen, P. (2012). *Hur mår maten?* Stockholm: Natur & Kultur.
- Johnson, A. K., Morrow-Tech, J. L. & McGlone, J. J. (2001). Behavior and performance of lactating sows and piglets reared indoors or outdoors. *Journal of Animal Science*. 79. 2571-2579.
- Jordbruksverket (2018-07-05). Ekologiska grisar. <https://www.jordbruksverket.se/arnesomraden/djur/olikaslagsdjur/grisar/ekologiskproduktion.106.67e843d911ff9f551db80002505.html> [2019-02-24]
- Just, D. R., Heiman, A. & Zilberman, D. (2007). The interaction of religion and family members' influence on food decision. *Food Quality and Preference*. 18. 786-794.
- KRAV (2019-01-18). Så blir grisen KRAV-certifierad. <https://www.krav.se/om-krav/krav-markningen/djur/sa-blir-grisen-krav-certifierad/> [2019-03-16]
- Lara de la Casa, E. (2017). Intensive pig farming: ethical considerations. *Derecho Animal*. 8. 1-8.

- Li, J. (2017). Current status and prospects for in feed antibiotics in the different stages of pork production – A review. *Asian-Australasian Journal of Animal Science*. 30. 1667-1673.
- Livsmedelsverket (2018-05-18). *Kött och miljö*. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/miljo/miljosmarta-matval2/kott> [2019-03-16]
- Livsmedelsverket (2019-01-28a). *Kött och chark – råd*. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad-och-matvanor/rad-om-bra-mat-hitta-ditt-satt/kott-och-chark> [2019-03-03]
- Livsmedelsverket (2019-02-12b). *Vegetarisk mat*. <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad-och-matvanor/vegetarisk-mat-for-vuxna> [2019-03-08]
- Lund, V. & Algers, B. (2004). Djurvälstånd och det uthålliga lantbruket. *Fakta Jordbruk*. 14. 1-4.
- Marino, L. & Colvin, C. M. (2015). Thinking Pigs: A Comparative Review of Cognition, Emotion, and Personality in *Sus domesticus*. *International Journal of Comparative Psychology*. 28. 1-23.
- Mills, S. (2000). Pig in the Middle. *Children's Literature in Education*. 31. 107-124.
- Mota-Rojas, D., Bolaños-López, D., Concepción-Méndez, M., Ramírez-Telles, J., Roldan-Santiago, P., Flores-Peinado, S. & Mora-Medina, P. (2012). Stunning swine with CO2 gas: controversies related to animal welfare. *International Journal of Pharmacology*. 8 (1). 141-151.
- Norcross, A. (2004). Puppies, pigs and people: eating meat and marginal cases. *Philosophical Perspectives*. 18. 229-245.
- Piazza, J., Ruby, M. B., Loughan, S., Luong, M., Kulik, J., Watkins, H. M. & Seigerman, M. (2015). Rationalizing meat consumption. *The 4Ns. Appetite*. 91. 114-128.
- Piazza, J. & Loughan, S. (2016). When Meat Gets Personal, Animals' Minds Matter Less: Motivated Use of Intelligence Information in Judgement of Moral Standing. *Social Psychological and Personality Science*. 7. 867-874.
- Regan, T. (1975). The Moral Basis of Vegetarianism. *Canadian Journal of Philosophy*. 5. 181-214.
- Regan, T. (1986). The Case for Animals Rights. *Advances in Animal Welfare Science*. 3. 179-189.
- Reimert, I., Bolhuis, J. E., Kemp, B. & Rodenburg, B. (2015). Emotions on the loose: emotional contagion and the role of oxytocin in pigs. *Animal Cognition*. 18. 517-532.
- Röcklinsberg, H., Gjerris, M. & Olsson, I. A. S. (2017). *Animal Ethics in Animal Research*. Cambridge, United Kingdom; New York, NY: Cambridge University Press.
- Singer, P. (2002a). *Animal Liberation*. New York: Ecco, Harper Collins Publishers.
- Singer, P. (2002b). *Praktisk etik*. 2 uppl. Stockholm: Thales.
- Sørensen, J. T, Edwards, S., Nordhuisen, J. & Gunarsson, S. (2006). Animal production systems in the industrialised world. *Revue scientifique et technique*. 25(2). 493-503.

- Spinka, M. (2009). Behaviour of Pigs. I: Jensen, P. (red), *The ethology of domestic animals*. 2. uppl. Wallingford, UK: CABI Publishing, 177-191.
- Straw, B. E. & Bartlett, P. (2000). Flank or belly nosing in weaned pig. *Journal of Swine Health and Production*. 9. 19-23.
- Studnitz, M., Jensen, M. B. & Pedersen, L. J. (2007). Why do pigs root and in what will they root?: A review on the exploratory behaviour of pigs in relation to environmental enrichment. *Applied Animal Behaviour Science*. 107. 183-197.
- Sutherland, M. A. & Tucker, C. B. (2011). The long and short of it: A review of tail docking in farm animals. *Applied Animal Behaviour Science*. 135. 179-191.
- Sutherland, M. A., Davis, B. L., Brooks, T. A. & Coetzee, J. F. (2012). The physiological and behavioral response of pigs castrated with and without anesthesia or analgesia. *Journal of Animal Science*. 90. 2211-2221.
- Sveriges Grisföretagare (2009-03-22). Aktuellt om grisproduktion i USA. <http://svenskggris.com/?p=20041&m=3258&pt=114> [2019-02-24]
- Turner, S. P., Horgan, G. W. & Edwards, S. A. (2001). Effect of social group size on aggressive behaviour between unacquainted domestic pigs. *Applied Animal Behaviour Science*. 74. 203-215.